30/05/2019

Σπάνια φωτογραφία της Αγ. Σοφιάς Θεσσαλονίκης πριν παραδοθεί στις φλόγες

/ Ορθόδοξες Προβολές

Είναι η πιο σπάνια φωτογραφία του βυζαντινού ναού της Αγίας Σοφίας στη Θεσσαλονίκη πριν παραδοθεί στις φλόγες. Είχε μετατραπεί σε τζαμί από τον Σουλεϊμάν και όταν αποκαταστάθηκε αποκαλύφθηκε το περίφημο ψηφιδωτό του τρούλου.

Στην σπάνια φωτογραφία από το βιβλίο του Adolf Hermann Struck, απεικονίζεται ο ναός της Αγίας Σοφίας στην Θεσσαλονίκη με άγνωστη ημερομηνία. Η αντίστοιχη καρτ ποστάλ είχε τυπωμένη ως χρονολογία το 1860, αλλά ιστορικοί και συλλέκτες το αμφισβητούν ορίζοντας ως πιθανή ημερομηνία το 1890, δηλαδή λίγο πριν παραδοθεί στις φλόγες.

Ο ναός υπέστη σημαντικές ζημιές και η αποκατάστασή του ξεκίνησε τριάντα χρόνια αργότερα. Τότε αποκαλύφθηκε και το περίφημο ψηφιδωτό του τρούλου.

Το οθωμανικό στοιχείο επικρατεί στην εικόνα. Μια ομάδα αντρών με φέσια στο κεφάλι στέκονται έξω από το ναό, ενώ στο βάθος φαίνεται η βάση ενός μιναρέ. Σύμφωνα με τα στοιχεία, προκύπτει πως το 1204 με την κατάληψη της Θεσσαλονίκης από τους Φράγκους, η Αγία Σοφία ήταν μητροπολιτικός ναός της Θεσσαλονίκης και παρέμεινε μητρόπολη μέχρι την χρονολογία μετατροπής της σε τζαμί κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας.

Η καρτ ποστάλ με την αμφιλεγόμενη χρονολογία. Ο ναός διακοσμήθηκε την περίοδο της Εικονομαχίας, με ανεικονικά ψηφιδωτά, παρόμοια με τον Ναό της Αγία Ειρήνης στην Κωνσταντινούπολη. Βρίσκεται στη συμβολή των οδών Αγίας Σοφίας και Ερμού και είναι αφιερωμένος στο Χριστό, τον αληθή Λόγο και τη Σοφία του Θεού.

Το πότε ο ναός μετατράπηκε σε τζαμί είναι μάλλον ασαφές. Διάφορες απόψεις θέλουν το διάστημα από το 1524 έως το 1589. Η πιο πιθανή ημερομηνία είναι το 1524. Το βέβαιο είναι ότι η μετατροπή του ναού σε μουσουλμανικό τέμενος δεν έγινε αμέσως μετά την κατάληψη της πόλης από τους Τούρκους το 1430, αλλά πολύ αργότερα τον 16ο αιώνα στα χρόνια του σουλτάνου Σουλεϊμάν.

Ο τεράστιος μιναρές που υπήρχε έξω από το ναό. Λήψη από την σημερινή οδό Μακένζι Κίνγκ. Πηγή φωτογραφίας: Άγνωστη Θεσσαλονίκη.

Στην Αγία Σοφία μέχρι την περίοδο που λειτουργούσε ως χριστιανικός ναός φυλαγόταν σε λάρνακα στη δεξιά πλευρά του Ιερού Βήματος το λείψανο του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά. Είχε υπάρξει Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης από το 1346 και αναγέννησε πνευματικά την πόλη.

Όταν πέθανε ενταφιάσθηκε στον καθεδρικό Ναό της Αγίας Σοφίας και δέκα χρόνια μετά ανακηρύχτηκε Άγιος με πράξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Αργότερα το λείψανο του μεταφέρθηκε στον παραθαλάσσιο ναό του Αγίου Δημητρίου που καταστράφηκε στην πυρκαγιά του 1890. Όσο λειτουργούσε σαν τζαμί πήρε το όνομα «Αγιά Σοφιά τζαμί» (Aya Sofia) και έτσι ονομαζόταν από τους Τούρκους.

Στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας κατασκευάστηκε στη δυτική πλευρά ένα περιστύλιο βασισμένο σε κίονες (προστώο), πάνω σε ίχνη παρόμοιου παλιού κτίσματος το οποίο αποξηλώθηκε αργότερα.

Στη μεγάλη πυρκαγιά του 1890, κατά την οποία κάηκαν 2.000 περίπου κτίσματα στον κεντρικό τομέα της πόλης, ο ναός της Αγίας Σοφίας υπέστη πολύ σοβαρές ζημιές. Το 1907-1909 έγιναν αναστηλωτικές εργασίες υπό την επίβλεψη του

βυζαντινολόγου Καρόλου Ντηλ (Charles Diehl), ενώ το 1909 άρχισαν νέες εργασίες, τόσο στο κτήριο όσο και στον περιβάλλοντα χώρο με επιβλέποντα τον Ιταλό αρχιτέκτονα Pierro Arrigoni.

Οι εργασίες ολοκληρώθηκαν το 1911 με στόχο να συμπέσουν με την επίσκεψη του Τούρκου σουλτάνου Μεχμέτ Ρεσάτ Ε’ στις 27 Μαΐου 1911. Ως μουσουλμανικό τέμενος λειτούργησε έως την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τον ελληνικό στρατό το 1912, οπότε ξανάγινε χριστιανικός ναός. Γύρω από το έτος ανέγερσης του ναού δημιουργήθηκε μεγάλο θέμα.

Πολλοί υποστήριξαν ότι κτίστηκε την ίδια χρονική περίοδο με τον ομώνυμο ναό της Κωνσταντινούπολης από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό με σχέδια του αρχιτέκτονα Ανθεμίου.

Αυτή η άποψη όμως δεν φαίνεται βάσιμη γιατί ο Προκόπιος, ιστορικός του Ιουστινιανού δεν κάνει καθόλου λόγο για το ναό της Αγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης, όταν περιγράφει τα κτίσματα του αυτοκράτορα στην περιοχή. Άλλοι ερευνητές προσπάθησαν να προσδιορίσουν την χρονολογία με βάση τα ψηφιδωτά και τα οικοδομικά υλικά.

Η επικρατούσα άποψη είναι πως η Αγία Σοφία κτίστηκε στα χρόνια της εικονομαχίας, ίσως στο τελευταίο τέταρτο του 8ου αιώνα. Το δε σημαντικό ψηφιδωτό του τρούλου φιλοτεχνήθηκε στο τέλος του 9ου αιώνα και αποτελεί το κορυφαίο δείγμα της λεγόμενης αναγέννησης της αυτοκρατορικής δυναστείας των Μακεδόνων. Στο κέντρο του τρούλου, μέσα σε δόξα, παριστάνεται ο Χριστός καθισμένος σε ουράνιο τόξο, ενώ γύρω του εικονίζονται η Παναγία με υψωμένα χέρια σε στάση δέησης και οι Απόστολοι του Χριστού σκαρφαλωμένοι σε βράχους του Όρους των Ελαιών….

Ο Ναός υπέστη σοβαρή καταπόνηση από τον σεισμό του 1978 και η αποκατάσταση των ζημιών διήρκεσε περίπου είκοσι χρόνια, ο δε τρούλος αποκαταστάθηκε το 1980. Το 1981 βρέθηκαν πίσω από τα στασίδια του δεξιού χορού, τα λείψανα του Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Βασιλείου (9-10ος μ.Χ αι.) καθώς εντός των καθεδρικών ναών ήταν σύνηθες να ενταφιάζονται επίσκοποι.

Με πληροφορίες από το βιβλίο: «Ιστορία της Θεσσαλονίκης» του Απόστολου Παπαγιαννόπουλου, εκδόσεις ΡΕΚΟΣ. Την αρχική φωτογραφία εντόπισε η συλλέκτρια Λίζα Κουτσαπλή.
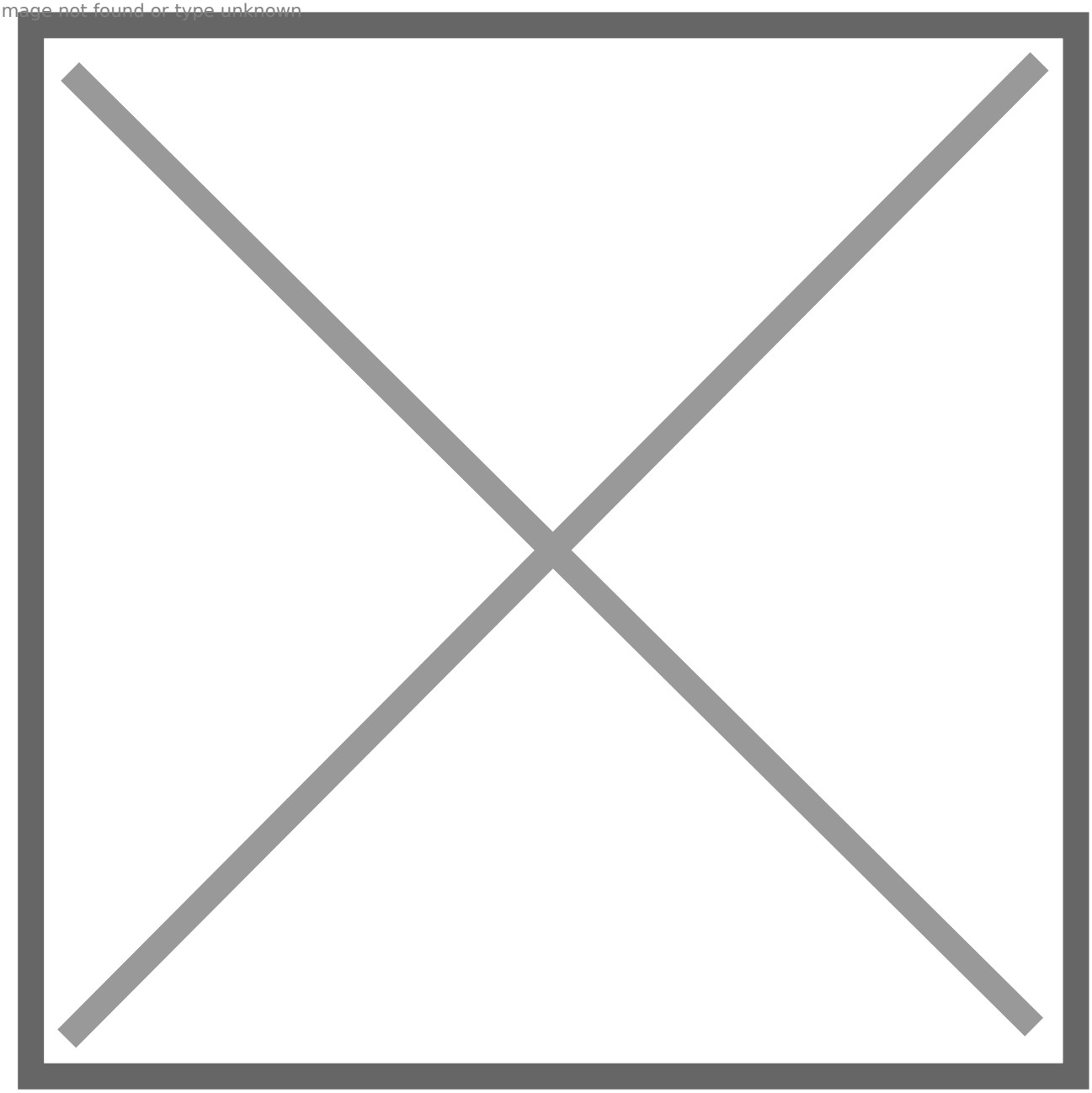
Image not found or type unknown